

МІЖНАРОДНІ ПРАКТИКИ ІНВЕСТУВАННЯ В ІННОВАЦІЙНИЙ СЕКТОР ЕКОНОМІКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ВТІЛЕННЯ В УКРАЇНІ

В умовах всеохопності глобалізаційних процесів дедалі дужче спостерігається залежність економік від науково-технічних досліджень й розробок. Їхнє впровадження спричинило для урядів країн необхідність пошуку нових форм та способів адаптації національного економічного та політико-правового середовища до сучасних вимог здійснення міжнародних відносин.

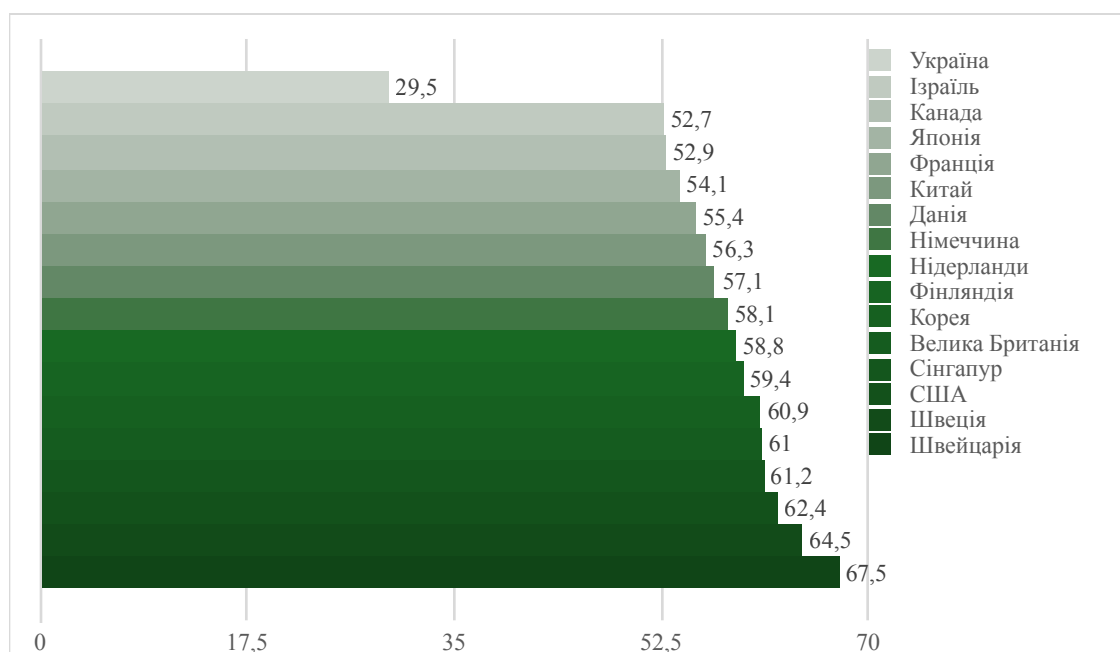
Питання створення інноваційного середовища в Україні спонукає досліджувати й узагальнювати іноземний досвід формування інвестиційних стратегій розвитку інновацій. Попри те, що інструменти фінансування інноваційної галузі широко відрізняються поміж країн, існують дві виразні моделі державної політики сприяння інновацій.

Перша включає США та Велику Британію, де втручання держави в економіку і відповідно інноваційний процес — мінімальне. Друга — франко-японська модель, за якої держава найактивніше підтримує інноваційну діяльність.

У першому випадку вважається, що виключно ринкові механізми прискорюють інноваційний розвиток, тоді як влада зосереджується на забезпеченні сприятливих умов для ведення бізнесу. Замість безпосередньо фінансових ресурсів відбувається впровадження податкових й кредитних пільг, цільових програм, страхування інноваційних ризиків, удосконалення системи державних контрактів та формування резервних фондів.

Натомість у другому уряд визначає основні напрямки інноваційно-технологічного розвитку (зокрема і неринковими методами), надає прямі дотації й субсидії організаціям, що провадять інноваційну діяльність [1].

Розглядаючи економіки країн крізь призму рейтингу Глобального інноваційного індексу (GII) станом на 2024, перше місце 14 років поспіль належить Швейцарії (інноваційний потенціал оцінено в 67,5 балів зі 100 за 80 показниками, серед яких: інтелектуальна власність, дослідницька інфраструктура, розповсюдження знань та творчих результатів, Market & Business Sophistication тощо). Наступні позиції за спаданням посідають Швеція (64,5 балів), США (62,4), Сінгапур (61,2) та Велика Британія (61,0) (рис. 1). Аналіз напрямів інвестування держав-лідерів показує, що підвищення якості системи освіти, сприяння обміну знаннями, мобільності, навичкам для інноваційної спроможності регіонів, співпраці між громадськістю та приватними особами й державна політика відіграють суттєву роль [2].

Рисунок 1. Значення Глобального індексу інновацій (GII) країн-лідерів у 2024 році (зіставлення з Україною)

Джерело: складено автором на основі даних [2]

Так, першість Швейцарії у нововведеннях пояснюється саме прикладними дослідженнями у їх поєднанні зі співпрацею університетів та промисловості. 2023 року Швейцарія витратила 27,2 млрд. доларів на розробки, тобто 3,3% ВВП. [3]

Очікується, що протягом 2025-2028 уряд Швейцарії щороку збільшуватиме державне фінансування освіти й інновацій на 1,6%. Відповідно до Закону «Про дослідження та інновації» (RIAA), уряд також відповідає за інноваційне інвестування через Швейцарський національний науковий фонд (SNSF), швейцарське агентство Innosuisse, федеральні технологічні інститути у Цюріху й Лозанні [4]. Швейцарія активно залучена до міжнародних дослідницьких організацій і програм, зокрема CERN, а також сприяє двосторонньому науковому співробітництву з окремими пріоритетними країнами. Прикметним є й те, що багато витрат здійснюють іноземні компанії: Nestlé, Roche, Novartis, корпорації Google та Philip Morris International з власними науковим центрами в Швейцарії [5].

Інноваційна модель Сполучених Штатів в свою чергу акцентує на значенні комерційного успіху, заохоченні конкурентних ринків, інвестиціях в людський капітал, альтернативній енергетиці та оздоровленні населення. Науково-дослідні та дослідницько-конструкторські роботи в переважній більшості проводяться в університетах й фінансуються як державою, так і приватними інвесторами.

З моменту становлення 1946 року Американської корпорації досліджень і розвитку США активно розвивають індустрію венчурного капіталу. Оренда для венчурних фірм не підлягає оподаткуванню так само як юридична форма ризикового капіталу. Не менш розповсюдженим є портфельне інвестування навіть серед звичайних громадян.

Крім того у США продукти банків супроводжуються гарантіями Small Business Administration, які пристосовані до потреб інноваційних фірм, хоч перевага зазвичай надається підприємствам, які знаходяться на стадії стрімкого зростання [6].

Цілком ефективною варто розглядати модель інноваційного розвитку Китаю, зважаючи на характерний для неї активний розвиток державно-приватного партнерства за фінансування, спрямованого на створення дослідницьких

комплексів та промислово-дослідних альянсів. Одним з його проявів є використання системи державних закупівель, відповідно до яких, державні установи зобов'язані виділяти значну частку своїх коштів на закупівлю інноваційної продукції виключно китайських підприємств: мінімальна частка витрат на обладнання становить 30%, а якщо фінансування надається в межах пріоритетного національного проєкту — щонайменше 60%. Причому така закупівля має здійснюватися незалежно від економічної доцільності покупки, оскільки відповідно до чинних правил придбання іноземної інноваційної продукції є забороненим у випадку існування її вітчизняного аналогу [7].

Розглядаючи країни-члени ЄС, виявлено, що Португалія та Іспанія застосовують широкий набір фіскальних стимулів до всіх компаній незалежно від їх розміру, тоді як, наприклад, Великобританія обмежується малими й середніми підприємствами. Водночас у Великій Британії діють понад 400 бізнес-інкубаторів [8]. Норвегія реалізує модель диверсифікації, переорієнтувавшись з нафтової промисловості на сільське господарство й біотехнології. Ефективною в інноваційній екосистемі також є Німеччина через велику кількість кооперативних банків (BaaderBankAG, VRBankRhein-NeckareG), які, на відміну від комерційних, є вузькоспеціалізованими, а тому направлені на кредитування саме інноваційного розвитку і самостійно приймають рішення щодо цього (переважно на конкурсній основі) [9]. Так само як в Італії та Іспанії, в Німеччині низькі податкові ставки доповнені системами стимулювання впровадження ризикових проєктів. У Франції діє інша модель — високі податки для кожного та стимули для інноваційної діяльності [1]. Державне фінансування інновацій у Фінляндії базується як на конкурсних засадах, так і забезпеченні сталого розвитку інноваційної інфраструктури.

Центральне місце в інституціональній структурі державного забезпечення інноваційного розвитку займають Міністерство праці та економіки і Міністерство освіти Фінляндії. Іншим розпорядником фінансових ресурсів є фонд «Sitra», який

під егідою Парламенту країни працює з молодими інноваційними компаніями, інвестуючи в них від 100 тис. до 15 млн. євро в обмін на акції терміном від трьох до п'яти років і в подальшому продаючи [7]. Крім того, варто зазначити, що у Фінляндії рішення про фінансування науково-технологічних напрямів ухвалюються за допомогою форсайт-досліджень Національною форсайт мережею, тобто сценарного прогнозування соціально-економічного розвитку держави [10].

Країни також впроваджують програми й законодавчі акти задля розвитку технологічних стартапів. Приміром, в Ізраїлі існує програма Yozma, у Франції — ініціатива Brifrance, у Швеції — інноваційна агенція Vinnova, у Норвегії — Innovasjon Norge, у США — агентство National Science Foundation, яке надає тимчасові гранти на наукові обстеження. Важливим значенням у фінансуванні інноваційного бізнесу в Ізраїлі додатково володіють багатосторонні міждержавні фонди (американсько-ізраїльський, канадсько-ізраїльський) та постійні контакти з бізнес-середовищем Сполучених Штатів [9].

Україні, яка має не зовсім сприятливий економічний клімат через вразливість до зовнішніх впливів та воєнний стан, доцільно аналізувати успішні іноземні моделі інвестування в інновації, аби уникати чужих помилок та зміцнювати власну інноваційну активність.

Відмінністю українського підходу щодо фінансування є застосовування складного механізму бюрократичних процедур та проміжного контролю; підтримка проєктів, які подеколи не мають стратегічного значення, а спрямовані на вирішення локальної регіональної потреби. Так званий трикутник знань, що передбачає взаємодію науки, промисловості та університетів, залишається слабким через наявність неефективних державних підприємств у низці секторів, які не здатні конкурувати на ринку. Тому ключову роль відіграватиме впровадження інновацій за рахунок приватного капіталу, готового йти на ризик заради отримання надприбутків. Світова практика доводить, що проєкти, які на початковому етапі одержали фінансову підтримку від венчурних фондів чи приватних інвесторів,

розвиваються швидше, створюють більше робочих місць і зрештою досягають значно більшого успіху. Тож залучення венчурних капіталістів, ангельських інвесторів та корпоративних акселераторів забезпечуватиме гнучкість і багатоваріантність, особливо для малого та середнього бізнесу.

Водночас, існування спеціалізованих банківських інститутів, що покликані цілеспрямовано залучати кошти на конкретні інноваційні проєкти, забезпечуватиме необхідний рівень конкуренції та заохочуватиме небанківських посередників до активізації власних зусиль. Сьогодні в Україні банківське кредитування інновацій не набуває широкого розповсюдження. Натомість в США перспективи кредитування інновацій передусім залежать від банків завдяки, чому сприяє їх чіткий поділ на три типи: малі спеціалізовані банки, часто з активами, нижчими від 1 млн дол., які надають кредити для малих і середніх підприємств, що перебувають на початкових стадіях розвитку і поки не приносять доходів; спеціалізовані банки, що обслуговують інноваційні фірми, які вже почали генерувати прибутки; великі банки, які пропонують послуги для масштабних фірм, наприклад, за допомогою організації консорціумних кредитів. Завдяки орієнтації на диверсифікацію ризиків такі банки глибше розуміють потреби інноваційного сектору [6].

Ще одним ефективним інструментом може стати розвиток інноваційних кластерів та технопарків за зразком Великобританії й Німеччини. В Україні, на жаль, суттєва трансформація державної політики щодо індустріальних парків розпочалася лише в 2021–2023 роках після внесення змін до Закону України «Про індустріальні парки», Податкового кодексу України, Митного кодексу України, а також схвалення урядом «Стратегії розвитку індустріальних парків на період до 2030 року». Станом на лютий 2024 року офіційний реєстр Мінекономіки налічує 75 промислових парків, при цьому в грудні 2023 року залучали з них інвесторів лише 10. Засновник компанії UFuture Василь Хмельницький стверджує, що в Україні повинно функціонувати щонайменше 100 технопарків, половина з яких є

державними [11]. Необхідно працювати над запровадження фінансових стимулів для інноваційної інфраструктури та залученням міжнародних партнерів. Додатково, необхідність міжнародної співпраці обумовлюється сферою науково-дослідницької діяльності. Україна бере участь у європейських дослідницьких програмах, таких як Horizon Europe, однак двосторонні фонди та міжурядові угоди, наприклад з Ізраїлем та Сінгапуром забезпечать інтеграцію українських компаній у глобальні інноваційні ланцюги.

Отже, наразі більшість країн незалежно від рівнів свого розвитку прагнуть перетворити інноваційне інвестування у стратегічну перспективу для економіки. Невід'ємними складовими успіху країн-лідерів є активна причетність національних органів влади, потужні вищі навчальні заклади з їхньою здатністю формувати кваліфіковану робочу силу, врахування політичних та індивідуальних історичних аспектів. Використання наведених прикладів досвіду державної підтримки інновацій у світі може допомогти українському уряду впровадити дієві стратегії задля підтримки розвитку інноваційної діяльності та промисловості в країні.

Список використаних джерел

1. Смірнова Є. Зарубіжний досвід підтримки інноваційних процесів // День науки – 2021. Збірник тез доповідей здобувачів вищої освіти LV науково-технічної конференції «Наука в ЦНТУ: основні досягнення та перспективи розвитку» за підсумками проведення «Дня науки – 2021» 14 травня 2021 року. Кропивницький: ЦНТУ, 2021. — С. 148-149.
2. Global Innovation Index 2024 : Unlocking the Promise of Social Entrepreneurship. / D. Soumitra et al. WIPO Knowledge Repository. URL: <https://doi.org/10.34667/tind.50062>
3. Is Switzerland as innovative as it ranks? SWI swissinfo.ch. URL: <https://www.swissinfo.ch/eng/multinational-companies/is-switzerland-as-innovative-as-it-ranks/87901532>
4. Switzerland, the world leader in innovation through R&D | GGBa. Greater Geneva Bern area. URL: <https://ggba.swiss/en/switzerland-the-world-leader-in-innovation-through-research-and-development/>

5. Лупиніс М.І. Механізм і джерела інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку підприємства (на прикладі ТОВ «Микулинецький. Бровар»): дипломна робота магістра за спеціальністю „072 — фінанси, банківська справа та страхування“/ Лупиніс М.І. — Тернопіль: ТНТУ, 2019. — 123 с. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/31135/2/Dyp_Lupynis.pdf
6. Лукашук М. Зарубіжний досвід банківського кредитування інноваційного розвитку економіки // Секція «Економічні науки». Глобальні виклики суспільства: правові та економічні аспекти : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції ВНЗ «Київський університет ринкових відносин» (м. Київ, 28 квітня 2021 року). – Київ: Талком, 2021. С. 180-183.
7. Смолій О. П. Фінансування банками інноваційної економіки: світовий досвід та вітчизняна практика: дипломна робота магістра за спеціальністю „072 — фінанси, банківська справа та страхування“/ Смолій Ольга Петрівна. — Тернопіль: ТНТУ, 2018. — 116 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/32605>
8. Nicky Godding. Number of business incubator and accelerator programmes nearly double in five years - The Business Magazine. 6 September 2022. URL: <https://thebusinessmagazine.co.uk/companies/number-of-business-incubator-and-accelerator-programmes-nearly-double-in-five-years/>
9. Лукашук М. Зарубіжний досвід банківського кредитування інноваційного розвитку економіки // Секція «Економічні науки». Глобальні виклики суспільства: правові та економічні аспекти : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції ВНЗ «Київський університет ринкових відносин» (м. Київ, 28 квітня 2021 року). – Київ: Талком, 2021. С. 180-183.
10. Кільченко А. В., Лабжинський Ю. А., Ткаченко В. А. (2023) Зарубіжний досвід вибору пріоритетів у сфері науки та інновацій In: Науково-практична конференція з міжнародною участю «Мультимедійні технології в освіті та інших сферах діяльності»: Тези доповідей. НАУ, м. Київ, Україна, стор. 68-70. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736930>
11. Антонюк Т. Інкубатори для промисловості. Десять індустріальних парків, які вже працюють в Україні – умови, локації, власники – Forbes.ua. Forbes.ua | Бізнес, мільярдери, новини, фінанси, інвестиції, компанії. URL: <https://forbes.ua/company/inkubatori-dlya-promislovosti-desyat-industrialnih-parkiv-yaki-vzhe-pratsuyuyut-v-ukraini-umovi-lokatsii-vlasniki-14022024-19161>